

konec koncev spominja na nekdanje (filmske, založniške ...) sklade, oblikovane pri slovenski državi v obdobju administrativnega socializma, čeprav so, v primeru Šeligove resolucije, ti skladi sedaj donatorski, sponzorski, mecenski in kapitalistični. Vpeljava nacionalnega kulturnega sveta in odvzem funkcije vodenja ministrstva sta nedvomno pomembna koraka v smeri demokratizacije kulturne politike na Slovenskem danes, ko je tako rekoč vsa oblast nad kulturnim sektorjem združena v eni osebi (kulturnega ministra), vendar pa sta vprašanje temeljitejše demokratizacije in odločanja o financiranju nacionalnega kulturnega programa in njegovo nadzorovanje še vedno prešibko opredeljeni. V resoluciji piše, da nacionalni kulturni svet skupaj z ministrstvom sestavlja letni kulturni nacionalni program. Vprašamo se lahko, zakaj skupaj z ministrstvom? Zakaj ne bi ta program sestavilo neodvisno telo strokovnjakov, o razporeditvi sredstev za posamezne postavke v njem pa bi odločal slovenski kulturni svet (se pravi naš arts council), medtem ko bi minister zastopal kulturo le v vladi in mednarodnih organizacijah, proračunska (in druga sredstva) za kulturo pa bi brez ideoloških »če-jev« dodeljeval omenjenemu svetu. Seveda pa bi moralo biti to telo kar se da parlamentarno in pluralistično oblikovano iz voljenih predstavnikov (z mandatom), po možnosti bi moralo biti tudi dvodomno strukturirano. Ob zboru uglednih in neodvisnih osebnosti in predstavnikov ustvarjalne kulture bi moral odločati še zbor predstavnikov inštitucij, kulturne zbornice, kulturnih organizacij in SKZ, tako da bi na vsaki skupščini polno zaživel dialog o nacionalnem kulturnem programu in razporeditvi sredstev za posamezne postavke v njem. Prav vprašanje demokratizacije odločanja o nacionalnem denarju za kulturo (in hkrati nadzoru nad njegovo smotno porabo) je danes namreč prvorazredno vprašanje kulturne politike, ki je itak spala v parlamentu, ko se je sprejemala sedanja, avtorskemu delu in slovenski knjigi nenaklonjena davčna zakonodaja.

Drugo, tudi pomembno in nujno vprašanje pa je priprava in sprejem sodobne zakonodaje za kulturno področje, še posebno njena naslonitev na nove, evropsko razsežnost uveljavljajoče predpise o delovnih razmerjih. Nujna je namreč vpeljava dinamičnih (začasnih, pogodbenih, vendar »full time«) zaposlovanj v kulturi in ukinitve tozidske, se pravi samoupravne zaščite nekreativnih kulturnih delavcev, ki navzlic svoji neproduktivnosti kot »veliki administratorji« vedrijo do upokojitve brez problemov (se pravi preverjanj) na svojem delovnem mestu v znanih nacionalnih kulturnih ustanovah. *Trg kulturne delovne sile* bi bil koristen tudi za marsikatero že preveč okostenelo nacionalno kulturno ustanovo, še posebno v današnjih časih, ko prav sredstva za inštitucije korenito bremenijo tista, ki so namenjena živemu, ustvarjalnemu programu.

VLADIMIR KAVČIČ*

Kratki domet nacionalizma

Po letu in pol nacionalna evforija, vkomponirana v politični sistem, ki je nastal po »prvih svobodnih, demokratičnih in večstrankarskih« volitvah na Slovenskem,

* Vladimir Kavčič, pisatelj in urednik.

že v obilni meri kaže svoj realni domet. Nosilci tako imenovanih osamosvojitvenih procesov so v tem času ob večinski podpori volilnega telesa dokazali ves svoj politični diletantizem, nepoznavanje zgodovine in mednarodnopravnih odnosov. Zanašajoč se na naivno vero, da je osamosvojitve mogoče doseči z nekaj načelnimi deklaracijami, so precenjevali moč svojih lastnih želja, mednarodni pomen slovenskega naroda in konstituiranje tega naroda v samostojno državo. Namesto hitrejšega vraščanja v Evropo se vse bolj trgajo še tiste vezi, ki so nas že doslej povezovala s svetom. Sedanja strukturna zgradba mednarodnih odnosov pač ni nastala na željo tega ali onega naroda, te ali one države. Nastajala je s stoletnim usklajevanjem, tudi kot posledica spoznanj po velikih svetovnih vojnah in po velikih gospodarskih krizah, ki so občasno pretresale velike dele zahodnoevropske civilizacije. Zdi se, da so nekateri politični voditelji, zlasti tisti iz Demokratske stranke, že spregledali past, v katero so se tudi sami ujeli, ko so oblikovali podlage za nacionalni program. Ti ometi, ker pravega programa v resnici še nikjer ni, so bistveno pripomogli tudi k njihovem volilnemu uspehu.

Zdaj bi se očitno radi izvili iz pasti, ki so si jo nastavili sami. Že so razglasili, da je preobrazba naroda v državo tako rekoč sklenjen proces. Slovenci že imamo svojo državo. Zdaj smo nacija, zreli za vstop v Organizacijo združenih narodov, pardon, združenih nacij, saj smo doslej v svoji preddemokracijski slepoti narobe prevajali tudi ime svetovne organizacije. S tem preskokom, doseženim s takšno lahkoto, zgolj z enim referendumom in nekaj parlamentarnimi deklaracijami, so omenjeni politični voditelji zamižali na eno oko in volilnemu telesu predlagali, naj zamiži na obe. Naj ne opazi razmer, ki so nastale z rokohtnim deklarativnim osamosvajanjem in naj spregleda posledice nedomišljenega politikantstva, ki nas je v letu in pol potisnilo na razvojno raven zgodnjih šestdesetih let. Tega retrogradnega procesa ni več mogoče pripisovati zgolj predhodnemu, »boljševističnemu« režimu, saj je danes že splošno znano in priznано, da nova oblast nima razvojne strategije za gospodarstvo in da si najmočnejše politične stranke prizadevajo predvsem za utrjevanje svoje politične pozicije. Po njihovem naj bi bilo gospodarstvo prepuščeno samodejnemu (samo)razvoju. Ta se bo začel takoj, ko bo družbeno premoženje prepuščeno novim »lastnikom«, doslej pa se ga uspešno polaščajo predvsem špekulanti.

Na nacionalno, narodnjaško usmeritev se v tem trenutku sklicujejo le še Pirnatovi demokrati. Ocenili so, da s takšno usmeritvijo lahko preživijo naslednje volitve. Še vedno stavijo na nacionalno čustvo, o katerem je začel dvomiti celo največji pesnik slovenskega predsedstva. Nacionalnega programa seveda ne ponudijo. Kakšen bi lahko bil, pa je moč razbrati iz stališč njihovega predsednika, ki od delavcev pričakuje, da ne bodo hodili več protestirat pred slovensko skupščino, ampak se bodo o svojih problemih pogovorili kar z lastniki podjetij, v katerih delajo. Zaposleni pa so menda še vedno večinski del slovenskega naroda, razen če se po kakšni novi metodologiji za narod štejejo le še kmetje, ki jih je sicer manj kot 10% celotne populacije, toda v korporativističnem sistemu, ki nekaterim našim političnim mislecem ni povsem tuj, bi utegnili dobiti drugačno politično vlogo.

»Prave in resnične demokrate« zdaj preveva skrb, da bi se slovenska politična scena utegnila polarizirati rdeče-črno, zato se zavzemajo za sredinsko usmeritev, v nacio konstituiran narod naj bi v središču političnega zanimanja imel predvsem državljana – posameznika, ne glede na njegovo narodno, versko ali socialno pripadnost.

Ob tako zamaknjenem središču političnega interesa naj bi ljudstvo blagohotno

pozabilo na posledice nacionalne evforije, ki so jo v obravnavanih krogih tako vneto in uspešno gojili, ki pa je dala tako negativne posledice.

Zamolčevanje in pozabljanje vzrokov za sedanje stanje pa tudi zavira razmišljanje o realnih razvojnih možnostih Slovenije v sedanji in prihodnji Evropi. Toda če teh vprašanj nimajo v svojih delovnih programih najvišje slovenske znanstvene in umetniške ustanove, če vesoljni slovenski pesniški svet, ki je po svojem prepričanju že od pamtiveka nosilec, spodbujevalec in načrtovalec nacionalnega progressa, o tem nič ne ve, tega ni mogoče v izčrpnih meri pričakovati od posameznika, ki razvojne procese opazuje ljubiteljsko, zgolj v svojem imenu in na svoj račun.

Predvsem lahko opozori na dejstvo, da slovenskega osamosvojitvenega procesa niso spremljale ustrezne strokovne analize. Premoč »pesnikov« je bila pri tem očitna, ekonomisti, politologi in zgodovinarji pa niso dovolj sodelovali. Kadar so bili in kolikor so bili, pa je bilo mogoče opaziti njihovo zadržanost in previdnost. Prevladujoči evforiji se ni kazalo upirati, tvegali bi obtožbo narodnega izdajstva. Žrtve te iste bojazni so bili tudi nekateri politiki stare garniture. Da bi preživel prehod v nov sistem, so sledili ljudskemu glasu, čeprav bi jih hladen premislek usmeril drugače. Sensibilni predstavniki desnice jim zdaj očitajo neiskrenost. Vendar v politiki iskrenost ne šteje. Morda v vseh teh odnosih, ki so nastali na čustveni podlagi, tiči vzrok, da se še tudi danes nihče ne sklicuje na znana zgodovinska dejstva in ne poveže notornih podatkov, ki bi slovensko pot do lastne državnosti problematizirali, ji upali začrtati drugačno dinamiko, jo postaviti na drugačne temelje in ji zagotoviti postopnost in kakovost, ki bi nas dejansko približevala Evropi, dvigovala kakovost našega življenja že tu in zdaj, ne pa izpolnitev zgodovinskih ciljev odlagala v sivo prihodnost.

Le naivneži še verjamejo, da bi nam na hitro obetano priznanje lahko prineslo kaj bistvenega že v bližnji prihodnosti. Margaret Thatcher je modro ugotovila, da bi nam priznanje evropskih držav omogočilo, da pri njih legalno kupujemo orožje, to pa nam je potrebno, kot so tudi že ugotovili določeni krogi na Zahodu, da bi lahko oslabili tisto, kar je še ostalo od Jugoslavije. Ta je po omenjenih ocenah vojaško premočna, zato ogroža mir na Balkanu in v Srednji Evropi. Ker tudi po mnenju zahodnega politika Srbija in Hrvaška nista vredni kosti enega samega Angleža ali Francoza, morajo oslabiliti Jugoslavijo kar Jugoslovani sami.

Tudi nemška blagohotnost, naklonjenost osamosvojitvi Hrvaške in Slovenije je ganljiva, predvsem zaradi njene humanitarne pomoči, ki je izraz pristne ljudske solidarnosti, vendar ta ne izhaja iz tiste ravni, na kateri se ustvarja politika. Politika pa ni izraz humanitarne solidarnosti, temveč predvsem interesov. Kot najmočnejša evropska država bo Nemčija te interese uveljavljala, kjer jih bo mogla, povsod, kjer njeni evropski zavezniki ne bodo bolj vplivni, da bi jo pri tem omejevali, kar pa seveda ne pomeni, da bi bili v pogledu političnih ambicij boljši od Nemčije. Nemžnosti še niso vrline. Če je Nemčija v priznavanju samostojnih držav in bivši Jugoslaviji pripravljena prehitovati svoje evropske partnerje, je poleg tveganja to povezano tudi z možnostjo za pridobitev politične in v nadaljevanju vsakršne koristi. Vendar se je pred obravnavanjem možnosti uveljavljanja enostranskega nemškega vpliva na naših tleh treba ustaviti še na splošnejši ravni. Dejstvo je, da preoblikovanje naroda in državo nikakor ni splošen model, ki bi na zemeljski obli prevladoval. Od okrog 3000 evidentiranih skupnosti, ki bi jih smeli imenovati narodne, jih je le nekaj več kot 5% organiziranih v države. To je kar zgovoren podatek. Še zgovornejša bi bila analiza, ki bi pokazala, kako so se razvijale države, ki so svojo samostojnost pridobile v zadnjih desetletjih, na primer po drugi svetovni vojni.

Tu je seveda možen ugovor, da živimo v Evropi in da primerjave z Afriko, Južno Ameriko ali Azijo niso umestne. Analiza evropske zgodovine z vidika nastajanja državnih tvorb in zakonitosti, ki so v tem procesu opazne, bi bile zato še toliko potrebnejše.

Tudi v Evropi niso države nastajale po pravilu, da ima vsak narod pravico do države. Jezik kot prevladujoče narodno obeležje prav tako ni bil splošno merilo za nastanek države. Tudi velike evropske države niso nastale po natanko istem vzorcu, oblikovale so se z znatnimi razlikami že med razpadanjem fevdalnega sistema. Nasproti fevdalnim posplošenim, toda ekonomsko preživelim merilom so se uveljavljali delni, ki so se sklicevali na skupno etnično pripadnost, na skupen jezik, kulturo, zgodovino... V vsakem primeru pa seveda v skladu s konkretnimi zgodovinskimi danostmi. Vrsta etničnih skupnosti, ki bi jih danes z vso upravičenostjo imenovali narode, nikoli ni dobila lastne države. Kot narodne manjšine so se ohranili do današnjih dni. V Veliki Britaniji so to Irci, Škoti, Valežani, v Franciji Bretonci, Flamci, Okcitanzi, Nemci, Baski, Katalonci, Katalonci in Baski tudi v Španiji, v Italiji Tirolci in pri tem ne omenjamo Sardov ali Furlanov, ki so tako kot mnoge druge narodne manjšine v Evropi pri prilagajanju svojim državnim narodom že izgubili nagon po svoji samostojnosti ali celo lastni državnosti.

Švica, kot je znano, je čisto vzorna država treh povsem enakopravnih narodnih skupnosti, priznava pa tudi Retoromane. Italija je kot skupen pojem obstajala že stoletje pred nastankom italijanske države.

A ne le na evropskem Zahodu, ki je prednjačil v zgodovinskem razvoju, tudi v Srednji Evropi in na ozemlju današnje Sovjetske zveze niso države nastajale zgolj po jezikovnem ali po narodnostnem načelu. Očitno je nacija še nekaj več in ne le narod, organiziran v državo. Država je nedvomno tudi geopolitična in ekonomska enota, te pa se ne pokrivajo vselej oziroma se praviloma ne pokriva z jezikovno, etnično ali kakšno drugo kulturno identiteto. Po geopolitični in ekonomski logiki Alzacija sodi k Franciji, čeprav Alžačani govorijo nemško. Po tej logiki južna Tirolska pripada Italiji, čeprav jo naseljujejo predvsem Nemci, in se Madžari niso mogli združiti v eni državi, del jih je ostal v Jugoslaviji, del v Romuniji in del na Slovaškem. Še in še bi lahko naštevali takšne primere.

To seveda ne pomeni, da so obstoječe geopolitične razdelitve večne in nespremenljive. Niso od boga dane, ustvaril jih je človek, ustvarila jih je zgodovina. A so kljub temu zelo trdovratne. Ni jih mogoče spreminjati z enostranskimi odločitvami, vsaka sprememba je lahko le plod dolgotrajnega mednarodnega dogovarjanja in usklajevanja interesov. Med drugim tudi zato, ker je obstoječe mednarodno ravnotežje silno krhko. Zelo hitro ga je mogoče porušiti, nasledek tega pa so lahko vojne, tudi svetovnih razsežnosti. Mednarodno priznanih pravil in načel ni mogoče spreminjati čez noč, ker tudi ni mogoče takoj predvideti vseh posledic, ki jih spremembe sprožijo. Našim politikom se zdi zelo preprosto klicati na pomoč Združene narode in njihove mirovne sile. A to so vprašanja, ki pri priči zadevajo tudi Kitajsko, Bangladeš ali Ciper. V nadaljevanju pa še marsikoga drugega.

Evropa je z dolgoletnim sodelovanjem in medsebojnim usklajevanjem interesov, tako rekoč s konsenzom, ustvarila skupnost dvanajsterice. Možnih interesentov za skupnost pa je v Evropi že zdaj 36. Z zlomom socializma v Vzhodni Evropi se je število interesentov povečalo še za 44 možnih subjektov.

Evropsko ravnotežje zdaj držijo v rokah tradicionalno velike in vplivne države, njihov gospodarski potencial je jedro evropskega gospodarskega sodelovanja.

Ali naj ti veliki in močni dopustijo, da s tem politično rahlim, a gospodarsko trdnim ravnotežjem po načelih demokracije upravljajo revni, bankrotirani, v zgodovinskem razvoju zaostali subjekti? Tega pač ni mogoče pričakovati.

Sintagma »zgodovinski in nezgodovinski narodi« ni ideološka izmišljotina, temveč objektivno dejstvo zgodovinskega razvoja. Nekatere geopolitične in ekonomske enote so aktivno oblikovale evropski politični zemljevid, druge pa so pri tem sodelovale pasivno, nekatere sploh niso bile udeležene v tem procesu in so se pojavile šele kasneje. To ne pomeni, da nimajo svoje zgodovine, toda pri oblikovanju Evrope niso odločilno sodelovale.

Nastajanje nacij in nacionalnih držav v okvirih razpadajočega fevdalnega sistema je bilo zgodovinsko utemeljeno s partikularizmom, ki je sovpadal s procesom uveljavljanja osebnih svoboščin in parlamentarnega sistema, oboje pa je bilo v funkciji ekonomskega razvoja, prehoda v kapitalizem.

V sedanjem obdobju partikularizem ni več v funkciji gospodarskega razvoja. Nacionalizem se pojavlja kot zastarela in v nerazvitih deželah iz zatrtih plemenskih čustev izvirajoča ideologija z močnim fašistoidnim nabojem, z iluzijo, da je zamujene zgodovinske procese mogoče dohiteti čez noč, tudi z nasilnimi sredstvi, z zmotno predstavo, da to »mi« lahko dosežemo, oni »drugi«, še bolj zaostali od nas, pa tega ne zmorejo, zato se jih je treba znebiti. Ker so tudi raso, versko in še po drugih merilih z nami nezdružljivi.

Današnji in jutrišnji evropski trend pa je vendarle integracija, zahteven in protisloven proces, za katerega je treba dozoreti. Če imajo z njim težave zgodovinsko stabilizirani narodi in države, ki so v razvojnem procesu razrešile večji del notranjih protislovij in v mednarodnem podu v nobenem pogledu niso sporne, bi morali v te procese vstopati še dosti bolj premišljeno in preudarno. Doslej nimamo še nobenih mednarodnih jamstev, ki bi nam zagotavljale našo kulturno in politično identiteto. Kaj pomeni biti Slovenec, je razvidno iz položaja naših manjšin v Avstriji in Italiji. Nič ne vemo o tem, kakšnim političnim procesom bomo izpostavljeni potem, ko bomo imeli lastno državo, a nam bo dejansko gospodaril tuji kapital. Nič ne vemo in se o tem tudi ne sprašujemo. Novokomponirana politična elita se obnaša, kot da je vse v najlepšem redu, vse je tako, kot mora biti. In zgodilo se bo tisto, kar se mora zgoditi. Saj nihče ne domneva, da bi bila možna tudi boljša rešitev. Glede temeljnih razvojnih vprašanj slovenstva današnja zavest Ljubljane najbrž ni višja od tiste leta 1848. Da leta 1918 sploh ne omenjamo.

MAJA ČREPINŠEK*

Lastninjenje stavbne dediščine in nekateri družbeni vidiki prenove

Po denacionalizacijskih postopkih in odkupih državne (družbene) lastnine bo prešlo v zasebno last tudi veliko objektov in zemljišč stavbne dediščine. Za približno oceno velikosti tega fonda naj povem, da je na Slovenskem evidentiranih pri-

* mag. Maja Črepinšek, dipl. inž. arh.